

rapport (-art
redogörelse

TIMBRO RAPPORT 5/98

Ekologiskt valfläsk

summerat

Vid en närmare granskning av regeringens miljösatningar visar det sig att dessa är framträdande vid mediala utspel runt om i landet, som symboler i tal om framtiden och som slagträ i debatten mot politiska motståndare. När

Göran Persson möter utländska partikamrater, internationella affärsmän och håller tal om sysselsättning och export är miljöintresset som bortbläst.

Miljön tycks endast intressera då den kan bidra till att uppfylla det överordnade målet – att bibehålla makten.

Det konstaterar Stefan Kraft som här följer upp sina tidigare rapporter

med en aktuell granskning av regeringens miljöpolitik denna vår.

Göran Perssons miljöengagemang förra året kulminerade när han i april talade inför ett seminarium med Byggnads och SSU. Där anslog han en närmast religiös ton.

Därefter har miljön i det närmaste försvunnit ur hans tal. Men i början av mars i år händer något. Anna Lindh och hennes statsrådskolleger börjar åka land och rike runt för att dela ut pengar till lokala investeringsprogram för kretsloppsanpassning. I stort sett varje dag finns nya pressmeddelanden att läsa om nya pengagåvor från regeringen.

Maj 1998

rapportförfattaren

STEFAN KRAFT är informatör i Västerås och frilansskribent.

För ytterligare information kontakta rapportförfattaren på stefan.kraft@moderat.se.

Statsminister med vårkänslor

För ett drygt år sedan talade Göran Persson allt oftare om miljön. Han ville att Sverige skulle bli "ett ekologiskt mönsterland" och han betecknade ekologisk omställning som "grunden för nästa stora språng i tillväxten".

Det konkreta resultatet av de bombastiska orden blev den så kallade kretsloppsmiljarden och ett lokalt investeringsprogram för, som det heter, "ökad ekologisk hållbarhet".

Kretsloppsmiljarden skall under fem år bidra till investeringar som sägs ge bättre miljö, skapa nya jobb och använda ny teknik och nya arbetsmetoder. Investeringarna skall främst ske i miljöprogrammets hus samt skolor och daghem. De lokala investeringsprogrammen skall "bidra till effektivare energi- och naturresursanvändning, mindre miljöproblem, mer kretsloppsanpassning, lokal delaktighet och fler jobb". I 1997 års statsbudget avsätts 5,4 miljarder under en treårsperiod för investeringsprogrammen.

Efter våren 1997 verkade det som om statsministerns miljöengagemang avtog. Detta var också det intryck nyhetsbrevet *Miljörapporten* fick då man i början av 1998 granskade statsministerns tal och debattartiklar.

Regeringens miljöengagemang tycks emellertid vara ett uttryck för vårkänslor. Under mars i år kunde vi i stort sett varje dag läsa om statsråd som besökte olika orter och delade ut miljoner till olika kommunala projekt. Ett halvår före valet hade det blivit dags att dela ut den dryga första miljarden till de lokala investeringsprogrammen.

1998 års budgetproposition (som presenterades i april) innehåller förslag på en förlängning av stödet till de lokala investeringsprogrammen med ett år och två miljarder.

Vad statsministern säger

Statsministern har dock blivit förvånansvärt tyst i miljödebatten. Vid en genomgång av tal och artiklar visar det sig att det egentligen endast är vid ett fåtal tillfällen som Göran Persson ägnar mer än ett par meningar åt miljöfrågan.

Vid årsskiftet publicerade statsmi-

nistern debattartiklar i en rad tidningar. I *Svenska Dagbladet* och *Arbetet* berör han över huvud taget inte miljöfrågorna. I *Göteborgs-Posten* begränsar sig miljöintresset till ett konstaterande om att den "nya informationstekniken (IT) och miljöaspekterna blir allt viktigare".

Nyårets mest utförliga avsnitt om miljön finns i *Aftonbladet*. Persson pekar där på dels det "nationella investeringsprogrammet för ekologiskt hållbar utveckling och tillväxt", dels kärnkraftsavvecklingen. Förutom några högstämda ord om att lämna över en bättre värld till våra barn betonar Göran Persson att det handlar om "modern teknik". Att ett stort antal kommuner tackat ja till att få pengar från staten beskrivs som tecken på "en enorm uppslutning och ett starkt engagemang". Avvecklingen av några av världens säkraste kärnkraftverk motiveras med att man vill "värna sysselsättningen, tillväxten och välfärden".

Bland de andra mer allmänna artiklarna och talen under året är det egentligen bara regeringsförklaringen som utförligt behandlar miljöfrågorna. Återigen beskriver statsministern vedeldning och urinseparerade toaletter som de allra senaste och mest moderna av tekniska innovationer. Än en gång är det för barnens skull han vill driva fram "ett ökat kretsloppstänkande".

Återigen ses rivningen av fungerande och säkra kärnkraftverk som något som gagnar tillväxt, sysselsättning och välfärd. I övrigt nämner Göran Persson bland annat den kommande miljöbalken, satsningar på infrastruktur och inrättandet av en delegation "för att främja miljöanpassad upphandling".

Vad som återkommer från förra årets miljötal är tron på att investeringsprogrammet skall ge både jobb och exportframgångar. Intressant är dock att denna koppling sällan förekommer i anföranden och artiklar som har sysselsättning eller export som huvudtema.

När statsministern och LO-ordföranden i *Aftonbladet* vill uppvisa enighet gör de det under rubriken "Full sysselsättning är målet". Referensen till den ekologiska omställningen begränsar sig dock till

tre meningar, varav den ena är ett angrepp på "högern" som "håller fast vid gammal teknik och en blind tro på att marknaden ensam kan lösa våra gemensamma utmaningar".

När statsministern i juni talar vid det socialdemokratiska EU-mötet i Malmö är han ännu mer försiktig. Visst nämner han både miljön och arbetslösheten, men någon koppling dem emellan görs inte. Göran Persson verkar inte alls pigg på att dela med sig av sina teorier om att statssubventionerade urinseparerade toaletter och rivningar av kärnkraftverk utgör framgångsrecept mot massarbetslöshet.

Det är heller inte dessa grenar av svenskt näringsliv som statsministern pekar på då han i november talar vid Svensk-Amerikanska handelskammaren. Detta är förvånande mot bakgrund av hur mycket Göran Persson säger att hans gröna plan skall ge i form av exportframgångar för svenskt näringsliv.

Om partiledaren inte alltid tycks lika stark i sitt miljöengagemang som han ibland påstår sig vara, så verkar intresset inom resten av socialdemokratin än svalare. Det framgår av tal och artiklar av andra framträdande socialdemokrater. När partisekretären Ingela Thalén talar i Almedalen stannar miljöavsnitten vid fyra bisatser, slagord eller angrepp på moderaterna.

Vad regeringen gör

Vid en första betraktelse tycks regeringens miljöpolitik stå på tre ben: statsdirigerade investeringsprogram, en förtida avveckling av kärnkraften och en miljöbalk som ärvt av den förra regeringen. Till detta kan läggas återkommande bensinskatteshöjningar som ackompanjeras av miljöministerns lika återkommande verbala angrepp på bilindustrin och bilismen.

Tittar man lite noggrannare kan man emellertid lägga ytterligare en bit till det gröna pusslet - en förvånande passivitet och tystnad kring det mer traditionella miljöarbetet. Samtidigt som man lägger miljarder på investeringsprogram och kärnkraftsavveckling minskar man anslagen till bland annat miljöforskning och kalkning av sjöar.

Röstköp för miljarder

I månadsskiftet februari-mars var miljödepartementets hemsida på internet ganska tom. Några dagar senare får dock hemsidan plötsligt liv. Nu återfinns länken "Hållbara Sverige" under vilken öppnas en helt ny värld av välförpackad information. Sidan uppdateras dessutom i en faslig hastighet: i stort sett varje dag finns ett nytt pressmeddelande att läsa.

Denna markanta förändring av webbplatsen sker strax efter att miljöminister Anna Lindh och hennes statsrådskolleger i kretsloppsdelegationen börjat åka land och rike runt för att dela ut pengar till de lokala investeringsprogrammen.

Den 25 februari är Anna Lindh i Falkenberg och överräcker 20,9 miljoner. Av pressmeddelandet framgår att pengarna bland annat skall användas "till bioenergi, en ny återvinningsstation, ett ekologiskt bostadsprojekt och marksanering" samt att de skapar 49 jobb i två år. Under samma vecka lyckliggörs även Kalmar och Hjo med pengar.

Veckan därpå är det Härnösands tur att få 40 miljoner kronor i bidrag för att bland annat en bandyplan skall kunna "fungera som solfångare sommartid och biogas nyttjas vid ett avloppsreningsverk". Strax därefter regnar mannen över Tomelilla och Kävlinge.

Kungälv står sedan i tur att få 12,7 miljoner kronor för att utveckla fjärrvärmsystemet med en solfångaranläggning och energieffektivisera belysning i kommunala fastigheter. Än mer generös är Anna Lindh när hon samma dag besöker Kristianstad som får 92,6 miljoner kronor till ett program som uppges ge 450 nya årsarbeten. Bland annat ingår ett stort bostadsprojekt "som ska ge energieffektivisering och bättre materialval. Dessutom ingår exempelvis projekt som fjärrvärme, biogas, pelletseldning och folkbildning".

Som regel kan sägas att skattemiljarderna främst går till krisdrabbade kommunala bostadsbolag samt till alla energiprojekt med prefixet bio eller förnamnet förnyelsebar. Rationella kalkyler verkar vara av underordnad betydelse. Solfångare i det kanske inte alltid så solrika

Kungälv är bara ett av de tvivelaktiga exemplen. Den moderna tekniken tycks framför allt bestå av vedeldning. I Säffle utgår pengar ur kretsloppsmiljarden till det kommunala bostadsbolaget som vill köra sopor med häst och vagn.

Listan över kommuner som får bidrag blir längre för varje vecka. Den 6 april har pressmeddelande skickats ut om pengar till följande kommuner: Fagersta (29 miljoner), Lund (126), Norrköping (260), Stockholm (610), Malmö (147), Göteborg (101), Lindesberg (30), Växjö (97), Sala (30), Sundsvall (29), Södertälje (28) samt Mönsterås (61).

”

Persson verkar inte alls piggt på att dela med sig av kretsloppstänkandet när han talar inför en internationell publik.

Man behöver inte vara speciellt konspiratorisk för att notera att denna riksturné med mycket väl regisserade föreställningar inleds när det är ett halvår kvar till valet. Ministrarna kan, med Anna Lindh i spetsen, vecka efter vecka få ny publicitet kring ett beslut som egentligen fattades för mer än ett halvår sedan. Känslan av valrörelse stärks av rubrikerna på de pressmeddelanden som miljödepartementet skickar ut:

* Miljösatsning ger 450 nya jobb i Kristianstad

* Lunds miljöprogram ger 510 nya jobb

* Miljösatsning på bostäder ger 400 nya jobb i Norrköping

* Regeringens miljösatsning ger 280 nya jobb i Växjö

* Miljösatsning i Sundsvall ger 226 nya jobb

Den mest effektfulla regin ägnas dock den galaföreställning i vilken huvudrollerna spelas av tre ministrar som under samma dag var för sig besöker Stockholm, Malmö och Göteborg. Under rubriken "Miljösatsning ger 3 600 nya jobb i Stockholm, Göteborg och Malmö" säljer miljödepartementet showen till medborgare och väljare. På plats finns - liksom på de flesta andra

orter - en samling villiga statister i form av socialdemokratiska kommunalråd.

Under hela turnén ser en duktig sminkös till att dölja skönhetsfläckar som att regeringen först måste ta in pengarna i form av skatt. För att föra handlingen snabbt framåt och undvika sövande förklaringar låter man också bli att resonera över hur många jobb som skulle skapats om medborgarna fått använda pengarna efter eget huvud.

När förstörelse blir till vinst

Men frågan om vad som skulle hänt om man använde pengarna till något annat än vad som föreslagits är en

viktig frågeställning inom nationalekonomin. Begreppet alternativkostnad är intressant när regeringens miljöpolitik i allmänhet, och energifrågan i synnerhet kommer på tal.

Då näringsminister Anders Sundström hävdar att avvecklingen skapar arbetstillfällen låter han medvetet bli att ta in alternativkostnaderna i kalkylen. De pengar som läggs på investeringar i ersättningsanläggningar räknas endast som en pluspost och man låtsas som om de avsatta resurserna inte hade funnits och inte hade kunnat användas till något annat, om man valt att driva Barsebäck vidare.

Man låter bli att diskutera hur många jobb dessa pengar hade kunnat ge om de även fortsättningsvis hade förvaltats av enskilda medborgare och företag. Man insinuerar också att regeringen är bäst på att avgöra var pengarna gör störst samhällsekonomisk nytta - en tämligen kontroversiell ståndpunkt mot bakgrund av att historiens lärdomar entydigt pekar i motsatt riktning.

Regeringen uppskattar kostnaden för beslutet att avveckla Barsebäck till nio miljarder kronor. Andra bedömare pekar på betydligt större summor. Det är pengar för vilka man skulle kunna gjort en hel del andra saker. Allra effektivast hade de antagligen använts om medborgarna fått förfoga över dem själva. Men även om man tar för givet att det är regeringen som skall besluta över dem så är det inte svårt att finna lockande alternativa användningsområden. En

intressant fråga är givetvis hur man ur miljöhanseende bäst använder minst nio miljarder kronor.

Även om avvecklingen av Barsebäck hade varit gratis finns det emellertid starka skäl att ifrågasätta rimligheten i beslutet. För att ersätta de fyra TWh elkraft en reaktor i Barsebäck ger krävs ökad användning av fossila bränslen. Det handlar definitivt om mer än de få droppar olja som näringsministern talade om då avvecklingsplanen presenterades.

Mot bakgrund av miljöminister Anna Lindhs återkommande påhopp på bilismen klingar dock avvecklingsbeslutet falskt. Vid en avveckling kommer de båda oljeeldade "reservkraftverken" i Karlshamn och Stenungsund att behöva tas i bruk oftare än vad som nu är fallet. I full drift släpper dessa ut lika mycket koldioxid som hela den svenska bilparken.

Bortom symbolerna

Det mesta pekar på att den partipolitiska taktiken är helt överordnad regeringens miljöpolitiska ambitioner. Kärnkraftsavvecklingen skall splittra oppositionen samtidigt som nya väljare skall lockas av en miljardturné de själva tvingats betala.

Detta blir inte mindre uppenbart då man tittar på regeringens agerande visavi det traditionella miljöarbetet. Vid sidan om kretsloppsmiljarder, investeringsprogram och kärnkraftsavveckling händer inte mycket på regeringskansliet. Av propositionsförteckningen framgår att Anna Lindh är en av regeringens minst produktiva ministrar. Utöver den av regeringen Bildt ärvda, och efter hand kraftigt försenade miljöbalken, återfinns endast tre propositioner

varav den ena är en följdproposition till nämnda balk. De andra två propositionerna utgörs av dels en lagteknisk ändring rörande avgasfrågor, dels upprättandet av Färnebofjärdens nationalpark.

Avståndet mellan ord och handling förlängs ytterligare om man ser till hur regeringen agerat i frågor som anslag till miljöforskning och kalkning av sjöar. Anslagen till miljöforskningen minskar 1998 med minst 1/3 jämfört med 1997. Mot

”

Regeringens anslag till seriös miljöforskning minskar kraftigt.

bakgrund av regeringens i övrigt tydligt manifesterade tro på vad väl tilltagna statliga anslag kan åstadkomma är detta minst sagt uppseendeväckande. Det rimmar också tämligen illa med statsministerns tal om Sverige som en spjutspetsnation och en exportör av miljökunskande.

Minskningen av anslagen till kalkning av försurade sjöar och vattendrag är den kanske mest förvånande av regeringens åtgärder på miljöområdet. Budgetåret 1994/95 uppgick anslagen för denna verksamhet till omkring 200 miljoner kronor. I dag är samma siffra ungefär 130 miljoner kronor. Någon framtida ökning är inte att vänta. Detta trots att en stängning av en Barsebäcksreaktor beräknas leda till att utsläppen av svaveldioxid ökar med 7 000 ton och av kväveoxider med 5 000 ton.

Försurningseffekterna av kärnkraftsavvecklingen är minst lika allvarliga som de nämnda ökade utsläp-

pen av koldioxid. Skillnaden är dock att i denna fråga behöver miljöministern inte åka på EU-möten och utverka rätt till ökade svenska utsläpp.

Miljön bara intressant som bricka i spelet om makten

Det som för ett år sedan kunde tolkas som ett genuint miljöengagemang har visat sig vara ren partitaktik. Hur kan man annars förklara att regeringen låter miljarder rulla i storslagarna, men miljömässigt tveksamma projekt samtidigt som man skär ner på mindre spektakulära verksamheter som t ex miljöforskning?

Hur förklaras annars miljöministerns ständigt återkommande utfall mot bilismen när hon samtidigt utverkar ökade koldioxidkvoter för att klara den förtida avvecklingen av kärnkraften? Och hur förklarar man annars att regeringen minskar bidragen till kalkningen av försurade sjöar och vattendrag när kärnkraftsavvecklingen resulterar i en ökad försurning?

Oavsett vad man tycker i de specifika sakfrågorna och hur man värde- rar de påstådda miljöhoten, så har man rätt att kräva någon form av stringens i regeringens agerande. Det saknas i dag. Statsministern verkar inte ens särskilt övertygad om de samsättnings effekter han själv påstår att "omställningen av Sverige" ger. Så fort miljöfrågorna hamnar utanför debattens fokus blir kopplingen till arbete och företagande också väldigt vag.

Miljön tycks endast intressant då den kan bidra till att uppfylla det överordnade målet - fortsatt socialdemokratiskt maktinnehav. ■

Timbro har till uppgift att fördjupa diskussionen om det fria samhället och marknadsekonomin.

Timbro grundades 1978 och ägs av stiftelsen Näringslivets Fond.

"DU TRONAR PÅ MINNEN..."
Claes Arvidsson jämför Sveriges ekonomi med våra nordiska grannländers (4/98).

VÄL MÄTT MEN FEL TÄNK
Isobel Hadley-Kamptz om kvinnomaktutredningen (nr 3/98).

MYTERNA OM VÄLFÄRDEN
Isobel Hadley-Kamptz testar dina kunskaper om välfärd och skatter (nr 2/98).

FÖRLAMANDE OM FÖRETAGANDE
Bengt Ludvigsson granskar färsk ESO-skrift om egenföretagande (nr 1/98).

FOLKETS RÄTT ATT KÖRA BIL
Magnus Nilsson klär av elitens motiv till sin bilfientlighet (nr 16/97).

För innehållet i denna rapport svarar författaren. Rätt att citera har den som uppger källan.

Redaktör: Dick Erixon. ISSN 1103-7644. För ytterligare upplysningar: Timbro, Box 5234, 102 45 Stockholm

tel 08-587 898 00, fax 08-587 898 55, e-post: info@timbro.se. Alla rapporter finns i fulltext och med sökfunktion på www.timbro.se